

POLITIČKE PRILIKE NA PODRUČJU TUZLANSKE REGIJE PRED AGRESIJU NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU

Apstrakt: *Političke prilike su rezultat djelovanja političkih faktora, struktura moći na jednom prostoru. U ovom radu posmatramo političke prilike na jednoj regiji – manjem prostoru koji je zahvaćen političkim sukobljavanjima, politikama šireg regiona. Tačnije rad predstavlja političke opcije, generatore političkih prilika na tuzlanskoj regiji do početka agresije na Bosnu i Hercegovinu, aprila 1992. godine.*

Ključne riječi: *Političke prilike, srpska politika, hrvatska politika, probosanska politika, tuzlanska regija.*

POLITICAL OPPORTUNITIES IN THE TUZLA REGION BEFORE AGRESIA IN BOSNIA AND HERZEGOVINA 1992-1995.

Abstract: *Political circumstances are the result of the action of political factors, the power structures in one space. In this paper, we look at the political situation in one region - a smaller area that is affected by political conflicts in the wider region. More precisely, the paper presents political options, generators of political circumstances in the Tuzla region until the beginning of the aggression on Bosnia and Herzegovina in April 1992.*

Key words: *Political situation, Serbian politics, Croatian politics, probosan politics, Tuzla region.*

Uvod

Nakon uspjeha velikosrpske politike po pitanju Slovenije, njenog isključenja iz jugoslovenske federacije i osamostaljenja, ustvari nemješanje slovenačke elite prema velikosrpskim ciljevima, na red je došla Hrvatska. Ratni ciljevi u Hrvatskoj bili su višestruki, a najznačajniji su svesrpska mobilizacija sa ciljem stvaranja uspješnih ratnih podviga i zauzimanja prostora pod vojnu kontrolu

od strane JNA koja uspostavlja nove granice svih Srba u jednoj državi sa više srpskih država, a kasnije ujedinjene u jednu državu. Stvarni cilj je bio stavljanje Bosne i Hercegovine u okruženje (RAM) u kojem bošnjački narod ne može opstati, tačnije planski ga uništiti, izvršiti genocid i protjerat, da prostor Bosne i Hercegovine zauvijek postane srpski životni prostor. Tuzlanska regija sa najvećom koncentracijom bošnjačkog stanovništva u Bosni i Hercegovini bila je veoma interesantna i važna za ovakav srpski projekt.

Srpska politika i aktivnosti prije agresije na Bosnu i Hercegovinu

Srbijanska politika¹ kod raspada SFRJ bila je orijentisana na realizaciju projekta „svi Srbi u jednoj državi“. Ovaj projekt star oko 170 godina je uvijek imao svoje pristalice i realizatore u pojedinim istorijskim fazama. Srpski klub (političari, SANU, crkva, umjetnici, intelektualci, generali i JNA) izborom Miloševića, kao vođe projekta, užurbano je krenuo u njegovu realizaciju.

Realizacija projekta je imala sljedeću putanju:

1. Na pitanju Kosova ojačati srpski nacionalizam i definisati pristalice, a zatim ukloniti protivnike;
2. Kadrovski preuzeti medije i na taj način kreirati javno mijenje, podršku projektu i vođi;
3. U autonomnim pokrajinama (Vojvodina, Kosovo) i Republici Crnoj Gori instalirati rukovodstva koja podržavaju projekt i vođu;
4. Izmjenom ustava Srbije i ustava autonomnih pokrajina omogućiti političko djelovanje;
5. Ukloniti moguće protivnike, njihovo djelovanje preko institucija na koje nije ostvaren potpuni uticaj. S tim ciljem je izazvan raspad SKJ, blokiran rad Predsjedništva SFRJ, stvarani uslovi za državni udar, izlazak Slovenije iz SFRJ dogovorom Kučana i Miloševića uz međusobno podržavanje. Na ovaj način Srbija je obezbjedila minimum četiri od sedam glasova u Predsjedništvu SFRJ, što je bilo dovoljno da Generalštab prihvati takve odluke²;
6. Za realizaciju plana RAM izvršene su političke, ekonomske i vojne pripreme. Političke pripreme su išle preko SDS-a i SPO-a, za stvaranje srpskih autonomnih oblasti, srpskih republika, plebiscita, podrške ratu u Hrvatskoj. Traganje za pristalicama podrške SFRJ, formiranje SK-PJ, podrška građanskih udruženja (logorske vatre, pokreti za mir). Dogovorom u Karadorđevu obezbjeđena je podrška Tuđmanu i HDZ-u na uništenju Bosne i Hercegovine kroz projekat HZ-HB.

1 Više o srbijanskoj politici u radu: Sead Omerbegović, Izet Hadžić, *Srbijanska politika i pripreme za agresiju na Bosnu i Hercegovinu*, *Arhivska praksa*, br. 21, knjiga 2, Tuzla 2018, 120-138.

2 Borislav Jović, *Poslednji dani SFRJ*, Politika, Beograd 1995, 162. (dalje: B. Jović, *Poslednji dani SFRJ*).

7. Ekonomske pripreme su išle u pravcu obezbjeđivanja finansijskih sredstava, raspisivanje zajma za Srbiju, preusmjeravanja carina i drugih poreza sa računa federacije, upad u platni sistem, urušavanje i pljačkanje velikih privrednih sistema u Bosni i Hercegovini, zabrana izvoza u Bosnu i Hercegovinu prehrambenih roba i preuzimanje Narodne banke Jugoslavije.
8. Vojne pripreme za agresiju vođene su preko Generalštaba OS SFRJ, Službe državne bezbjednosti Srbije i KOS-a, a odvijale su se od pripreme, obuke, naoružavanja i formiranja jedinica preko SDS-a, razmještanja JNA iz Slovenije i Hrvatske na prostore Bosne i Hercegovine i tiha okupacija od strane JNA, razoružanje TO Bosne i Hercegovine, zastrašivanje, prijetnje, ubistva i druge provokacije prema onima koji ne podržavaju projekt.
9. Zadovoljstvo pripremanama za brzu realizaciju projekta najbolje oslikava izjava Karadžića “Za dva-tri dana Sarajevo će nestati i biće pet stotina hiljada mrtvih. Za mjesec dana u Bosni i Hercegovini će nestati Muslimani ...” U “samo par dana Sarajevo će nestati i biće 500.000 mrtvih, u jednom mjesecu Muslimani će biti uništeni u Bosni i Hercegovini”.
10. Pripreme u političkom vrhu Srbije i SFRJ za “prisajedinjenje Bosne – Matici” vrše se neposredno poslije Titove smrti. U pripreme srpskog stanovništva u Bosni i Hercegovini se najdirektnije uključuje Generalštab oružanih snaga SFRJ, Služba državne bezbjednosti Srbije, državno i političko rukovodstvo Srbije i Crne Gore, gotovo sve političke partije, Srpska pravoslavna crkva u Bosni i Hercegovini, filozofi, političari i književnici srpske nacionalnosti iz Srbije, Crne Gore i Bosne i Hercegovine. Pripreme bosanskohercegovačkih Srba bile su temeljite i sveobuhvatne. Vršene su na političkom, ekonomskom i vojnom planu.³

Što se tiče političkih priprema one su polazile od političkog vrha Srbije i preko SDS-a Bosne i Hercegovine. Čosić i ostali akademici SANU edukovali su rukovodstvo SDS-a. Ove pripreme su vršene pod izgovorima da Srbima prijeti opasnost od genocida od Hrvata i muslimanskog fundamentalizma, da su Srbi izabran “nebeski narod”, neka pogine dva miliona Srba, ali da se konačno riješi srpsko pitanje, te da Srbi trebaju da žive u jednoj državi.

SDS i SPO počinju da “razvaljuju” ustavni poredak Bosne i Hercegovine, formirajući srpske autonomne oblasti (SAO). Istovremeno, sa stvaranjem SAO, stvaraju se srpski organi vlasti i uspostavlja novo društveno uređenje. Ovim činom direktno se ugrožava teritorijalna cjelina Bosne i Hercegovine, a cilj je da se ti dijelovi priključe velikoj Srbiji. Organizovanjem srpskog plebiscita i formiranjem Parlamenta Srpske Republike u Bosni i Hercegovini kruniše se ta politička aktivnost. Klub poslanika SDS i SPO osnivaju tzv. Skupštinu srpskog naroda u Bosni i Hercegovini 24. oktobra 1991. godine. Ova Skupština “legalizuje” političke odluke i propise SDS-a kao što su: Odluka Skupštine srpskog naroda od 21. 11. 1991. godine, verifikacija proglašenih tzv. srpskih autonomnih oblasti u Bosni i

3 Hasan Efendić, *Koje branio Bosnu*, “Okolo”, Sarajevo 1998, 58.

Hercegovini: “autonomna regija Krajina”, “SAO Hercegovina”, “SAO Romanijsko-birčanska”, “SAO Semberija” i “SAO Sjeverna Bosna”, te Odluku tzv. Skupštine srpskog naroda o ostajanju srpskog naroda u zajedničkoj državi Jugoslaviji.

Ekonomske pripreme Srbije išle su u pravcu obezbjeđivanja dovoljnih finansijskih sredstava kroz akciju zajam za Srbiju u iznosu od 600.000.000 dinara u iznosu devizne protivvrijednosti od 1.000.000.000 USA dolara⁴, a 23. oktobra 1990. praktično uvela je carine na robu iz svih republika, nakon što je već godinu dana bojkotovala slovenačku robu. Skupština Srbije je donijela odluku kojom zadržava 50% poreza na promet za finansiranje vlastitih potreba iako ne smije zadržati više od 25% i upad u platni sistem Federacije.⁵ Ovaj upad je izazvao žestoke reakcije u SFRJ. “Odmah sam telefonom nazvao Miloševića i optužio ga za pljačku, koju je on, naravno, poricao lažući kako nema pojma o tome i da će ispitati stvar. Odgovorio sam mu da se u Srbiji ništa, ma kako beznačajno bilo, ne može uraditi bez njegovog znanja, a naročito ne “pljačka” tih razmjera. Zatražio sam da odmah poništi tu odluku, što je i “obećao” pod uvjetom da je istinita. Istog dana sam sazvao sjednicu vlade i obavezao NBJ da izvrši povrat novca. Koliko se sjećam, u roku od dva do tri tjedna vraćeno je 10-11 milijardi dinara. To znači da je ostalo 7-8 milijardi dinara ili 1 milijarda DEM.”⁶ “Iz svedočenja Radeta Markovića pred Tribunalom vidi se da je Milošević koristio sredstva koja pripadaju budžetu (carine) kao sopstveni džep, iz koga je gotovinom isplaćivao koga je hteo, koliko je hteo (spisi Tribunala u predmetu Milošević).”⁷

Najznačajnija političko-ekonomska aktivnost Miloševićeve politike bila je svakako preuzimanje Savjeta guvernera Narodne Banke Jugoslavije.⁸ Savjet guvernera NBJ je donosio odluku o primarnim emisijama, kao i slučajevima kada su se one koristile za financiranje deficita saveznog budžeta. Za donošenje odluke o primarnim emisijama bila je potrebna saglasnost Savjeta guvernera. Milošević nije imao utjecaja na odluke koje je Savjet guvernera donosio 1989. i 1990. godine. To se promijenilo u drugoj polovini 1991. godine. Milošević je imao vlastite ljude u Savjetu guvernera. Savjet guvernera je tada funkcionirao na isti način kao i krnje Predsjedništvo SFRJ jer su guverneri narodnih banaka republika napustili Savjet. NBJ je trebala funkcionirati kao nezavisna ustanova, ali je krajem 1991. godine, uveliko bila pod Miloševićevim nadzorom.⁹ Na ovaj način primarnim

4 *Zakon o zajmu za privredni razvoj u Socijalističkoj Republici Srbiji*, “Sl. glasniku SRS”, br. 25/89, 49/89, 56/89, 57/89, 9/90, 32/90 i 5/91.

5 Skupština Srbije je 28.12.1990. godine izvršila upad u platni sistem SFRJ zadužila se kod Narodne banke Srbije za više od 1,8 milijardi američkih dolara.

6 B. Jović, *Posljedni dani SFRJ*, 214-215. (na engleskom).

7 Srđa Popović, *Raspad Jugoslavije. Oni se kao otcepljuju, a mi im kao ne damo*, 7. (dalje: S. Popović, *Raspad Jugoslavije*).

8 Savjet guvernera je postojao prije raspada SFRJ. Sastojao se od guvernera narodnih banaka svih šest republika i dvije autonomne pokrajine. Savjet guvernera funkcionirao je isto kao i Predsjedništvo SFRJ – neke odluke su se donosile na osnovu većinskih glasova, dok je za druge bila potrebna suglasnost svih predstavnika.

9 Vidi svjedočenje Ante Markovića u predmetu Milošević: Tužitelj protiv Slobodana Miloševića IT-02-54-T.

emisijama novca izvršena je neviđena pljačka savjesnih, štedljivih građana Bosne i Hercegovine i institucija koji su imali na računima banaka novčana sredstva, kao i svih drugih građana u Srbiji, Crnoj Gori i Makedoniji. Drugim rječima sopstvenim novcem finansirali su Miloševićeve krvave ratne pohode.

O rezultatima primarnih emisija novca Dragoš Ivanović ističe: "Nesumnjivo da je najzamašniji pljačkaški pohod na sopstveni narod vlast izvela 1993. godine, planiranim podsticanjem inflacije. Sve je to smišljeno da bi se finansirao nastavak rata, znači državnih izdataka bez javne kontrole. Dinar je obezvređivan iz dana u dan. U drugoj polovini godine inflacija je prešla u galopirajući tempo izazivajući razornu pustoš... Krajem decembra 1993. jedna nemačka marka na crnom tržištu vredela je bilion dinara... U januaru 1994. godine, kada je to njoj odgovaralo, država je monetarnom reformom zaustavila ovaj inflacioni tajfun koji je već dostigao fantastičnih 313 miliona posto."¹⁰

Ekonomske pripreme i aktivnosti se usmjeravaju na razaranje ekonomskog sistema u Bosni i Hercegovini, destabilizacijom i pljačkom velikih privrednih sistema: "Šipada, Energoinvesta, Unisa, Pretisa" i drugih. Zabrana izvoza iz Srbije prehrambenih artikala u Bosnu i Hercegovinu, izuzimanjem deviza iz banaka u Bosni i Hercegovini i njihovo prenošenje u Narodnu banku Jugoslavije, a stalnim štampanjem novca u Beogradu vrši se organizirani ulični otkup deviza od građana Bosne i Hercegovine koje završavaju u Beogradu, što čini vrhunac ekonomskog osiromašenja građana Bosne i Hercegovine, a i uspješnih finansijskih priprema za rat u Bosni i Hercegovini.

Sadržaj i obim priprema za agresiju na Bosnu i Hercegovinu najbolje se vidi kroz vojno organiziranje i naoružavanje srpskog stanovništva. Naredbom SDS-a Bosne i Hercegovine (26.10.1991) se nalaže:

- formiranje komandnih mjesta,
- uspostavljanje pune borbene gotovosti,
- formiranje jedinica za front i određivanje njihovih zamjena,
- prevođenje svih ljudi mlađih od 40 godina iz civilne zaštite u teritorijalnu odbranu, a potčinjavanje teritorijalne odbrane korpusima JNA,
- raspuštanje paravojnih formacija ako postoje i njihovo prevođenje u teritorijalnu odbranu.

Postoje podaci o formiranju paravojnih četničkih jedinica još 1990. godine. Te godine formirani su Odred Karađorđe u Nevesinju, Odred Stojan Kovačević u Gacku, Četnički romanijski odred i više samostalnih četa na Palama, Ozrenski odred u općini Tuzla, dobrovoljačke jedinice na području Bosanske krajine, itd.¹¹

Generalštab oružanih snaga SFRJ je naoružao teritorijalnu odbranu, dobrovoljačke jedinice Ministarstva unutrašnjih poslova tzv. Srpske Republike Bosne i Hercegovine, što ukupno čini oko 120.000 pripadnika. Svakako, ova

¹⁰ Preuzeto iz: S. Popović, *Raspad Jugoslavije*, 15

¹¹ Vojno-politički informator, Izdanje vojno-politički novinski centar, 2. februar 1992. godine, 46.

aktivnost išla je u sprezi sa aktivistima SDS-a, i na taj način su jačali uporište stranke u srpskom narodu.

Ova aktivnost dobija potpunu sliku ako se ukomponuje razoružanje teritorijalne odbrane SR Bosne i Hercegovine, i stavljanje tog naoružanja u magacine JNA na čuvanje, maja 1990. godine.¹² Ovim činom su razoružani građani i narodi Bosne i Hercegovine, a kasnijim aktivnostima je naoružan i vojno organizovan samo jedan narod.

Neposredno uoči agresije na Bosnu i Hercegovinu, na njenom teritoriju bio je koncentrisan ogroman vojni potencijal organizovan u sljedećim korpusima JNA: Tuzlanski, Sarajevski, Banjalučki, Bihaćki i Mariborski, te djelovi Kninskog, Zagrebačkog, Riječkog, Podgoričkog i Užičkog, kao i određene vojno-pomorske oblasti. Njihovi efektivni bili su: "Preko 100.000 naoružanih vojnika, starješina i pitomaca; 900 tenkova; 1.100 oklopnih transportera i drugih borbenih vozila; zatim nekoliko hiljada različitih artiljerijskih sredstava za podršku; određeni broj borbenih aviona i helikoptera, te druge tehnike, kao i ogromne količine ratnih rezervi. Tako je od ukupno sedamnaest korpusa JNA na teritoriji Bosne i Hercegovine djelimično ili u cjelini bilo stacionirano jedanaest."¹³ Ovim vojnim potencijalima treba pridodati i druge razne specijalno obučene srpske oružane formacije, formirane po odluci vojnog i političkog vođstva SFRJ, odnosno Srbije i Crne Gore.

Hrvatska politika i aktivnosti pred agresiju na Bosnu i Hercegovinu

Hrvatska politika i interes za pripajanje Bosne i Hercegovine, ili dijelova Bosne i Hercegovine Hrvatskoj, stara je više od 100 godina. Podjelom Bosne i Hercegovine između Hrvatske i Srbije po dogovoru iz 1939. godine na osnovu Sporazuma Cvetković-Maček, kao i stvaranje NDH aprila 1941. godine, u čiji sastav je ušla i Bosna i Hercegovina postojale su historijske osnove za "realnost" politike nekih hrvatskih političkih krugova prema Bosni i Hercegovini na kraju 20. stoljeća. Prvenstveni cilj hrvatske politike bio je, prije svega stvaranje slobodne Hrvatske, tj. njeno izdvajanje iz Jugoslavije. S obzirom na problem srpskih interesa u Hrvatskoj (Kninske krajine, Slavonije i drugih teritorija) najjednostavnija formula samostalne Hrvatske, a po mogućnosti i velike Hrvatske bila je - prelamanje srpskih i hrvatskih interesa preko teritorija Bosne i Hercegovine. Politika HDZ-a u Bosni i Hercegovini u periodu formiranja 1990. godine, do referenduma 29.2. i 1.3.1992. godine, imala je slijedeće karakteristike:

1. U periodu osnivanja stranke, politika HDZ-a bila je za suverenu Bosnu i Hercegovinu. To je period kada je na čelu HDZ-a bio Davor Perinović. Smjena Perinovića i dovođenje Stjepana Kljuića¹⁴ za predsjednika

¹² *Naređenje Generalštaba oružanih snaga SFRJ* str. pov. br. 9-1 od 14.5.1990. godine.

¹³ Smail Čekić, *Agresija na Bosnu i Hercegovinu i genocid nad Bošnjacima 1992-1993*, Sarajevo 1994, 148.

¹⁴ „Molim vas ja nisam ovdje doveden zato što sam čist Hrvat nego sam doveden što je

stranke je potčinjavanje HDZ-a Bosne i Hercegovine HDZ-u Hrvatske, tj. sprovođenje politike iz Zagreba, koja je u pojedinim vremenskim intervalima imala različita gledišta. HDZ-e Bosne i Hercegovine postaje samo realizator politike Zagreba prema Bosni i Hercegovini, a karakteriše je često mijenjanje kadrova, pa i prvih ljudi stranke, ukoliko se za njih ocijeni da se protive toj politici, ili je nisu sposobni realizovati.

2. Poslije susreta Tuđmana i Miloševića u Karadorđevu 24.3.1991. godine, politika HDZ-a prema Bosni i Hercegovini se mijenja sa ciljem stvaranja hrvatske zajednice i pripajanja te teritorije Hrvatskoj, kao i podrška projektu da se drugi dijelovi Bosne i Hercegovine pripoje Srbiji.
3. Stvaranjem Hrvatske zajednice Herceg-Bosne i praktično se pokazuju stvarni politički ciljevi HDZ-a. Slično SDS-u stvorili su “zakonske okvire” za odcjepljenje dijela bosanskohercegovačke teritorije. Primjera radi na sastanku tzv. kriznih štabova “Hercegovačke regionalne zajednice” i “Travničke regionalne zajednice”, održanog u Grudama 12.11.1991. godine, usvojen je, pored ostalih, i zaključak da “hrvatski narod u Bosni i Hercegovini mora konačno povesti odlučnu aktivnu politiku koja treba dovesti do realizacije vjekovnog sna – “zajedničke hrvatske države”. Da bi taj “povijesni cilj” bio realizovan predstavnici ovih regionalnih zajednica “usvojili su stav” da se pristupi formiranju i objavljivanju pravnih i političkih akata za proglašenje hrvatske države u Bosni i Hercegovini, provođenjem referendum za priključenje Republici Hrvatskoj u njenim etničkim i povijesnim (sada mogućim) granicama”.¹⁵

Političke prilike u tuzlanskoj regiji

Aktivnosti SDS-a na formiranju dobrovoljačkih jedinica za podršku JNA u ratu sa Hrvatskom, kao i pripreme za agresiju na Bosnu i Hercegovinu i opstrukcija vlasti u općinskim organima bili su osnovni razlozi udaljavanja ove stranke od aktivnosti ostalih političkih partija. Stalne pojedinačne provokacije aktivista ove stranke prema drugim narodima inicirale su aktivnosti suprotstavljanja i osude te politike.

Prvo okupljanje građana sa zahtjevom vojnog organizovanja i nabavke oružja desilo se u Kalesiji 5. maja 1991. godine. Na taj dan aktivisti SDS-a Kalesija su na jarbol ispred robne kuće u Kalesiji postavili srpsku zastavu uoči Đurđevdana. Za Bošnjake, a i druge građane Kalesije, “zastava je bila četnička i njeno postavljanje je imalo za cilj da se općina Kalesija obilježi kao srpska općina,

ocijenjeno, odnosno, izabran sam jer mogu da povedem borbu za hrvatske interese“. Stjepan Kljuić, *Oslobođenje*, 23. oktobar 1990. godine.

¹⁵ Odluka „Hercegovačke regionalne zajednice“ i „Travničke regionalne zajednice“ o formiranju “Hrvatske države” 12.11.1991. Arhiv Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu, 2-783.

odnosno da se izvrši provociranje i izazove reakcija kod nesrpskog stanovništva Kalesije. Na zahtjev predstavnika vlasti Kalesije da se zastava skinе, jer po pravilu na taj jarbol samo robna kuća može postaviti svoje zastave i niko drugi, reagiralo se prijeljnom da niko zastavu ne smije skinuti, i da se taj čin može dogoditi u prolivenoj krvi. To veće u prostorijama SDA, kao i u prostorijama mjesnih zajednica u općini Kalesija održani su skupovi građana na kojima se istovremeno vršilo i prikupljanje novca za nabavku oružja. Određeni predstavnici građana bili su zaduženi ne samo za nabavku naoružanja, već i za vojnu organizaciju zaštite građana. Na ovim sastancima su pored problema isticanja zastave, izneseni i podaci o vojnom organizovanju Srba u Kalesiji, Ozrenu, Majeveci i drugim mjestima u Bosni i Hercegovini. Općinski predstavnici vlasti iz reda SDA su dali podršku zaključcima sa sastanka kao i garanciju da lokalna policija neće oduzimati nabavljeno oružje, a pružit će se i zaštita licima koja se budu bavila ovim poslovima.

Prvu organizovanu akciju aktivisti SDA izveli su početkom jula 1991. godine sprječavanjem mobilizacije rezervnog sastava JNA u općinama Kalesija, Živinice, Banovići i Tuzla. Poslije određenih pritisaka od strane JNA na čelnike općina mobilizacija je izvršena. Nekoliko hiljada rezervista trebalo je uputiti na ratište u Hrvatsku.

Aktivisti SDA¹⁶ organizuju bojkot na taj način, što pored aerodroma Dubrave okupljaju oko 5.000 građana Živinica, Kalesije i drugih općina sa ciljem da se spriječi odlazak rezervista u Hrvatsku. Ova akcija je u potpunosti uspjela, a aktivisti su se isto veće ubacili među rezerviste iz Tuzle, okupljene u brigadi Veljka Brajića lociranoj u Vukovijama, i izazvali su također pobunu koja se završava polaganjem oružja u parku ispred Općine Tuzla sa jasnom porukom da oni ne žele ići preko Save i Une da se bore za nečije interese i da žele ostati na svojoj teritoriji. SDP je oštro ustao protiv slovenačkog i hrvatskog rukovodstva, podržao je vojnu ulogu JNA, i odlučno se usprotivio pobuni lokalnih rezervista, kao i odluci Parlamenta Bosne i Hercegovine o povlačenju bosanskih regruta iz JNA iz drugih republika. SDP je apelovao na građane Tuzle da brane Bosnu i Hercegovinu i Jugoslaviju.¹⁷

Rat u Sloveniji, a kasnije u Hrvatskoj, u potpunosti je otkrio ulogu JNA kao armije srpskog naroda u ostvarivanju velikosrpskih ciljeva. Zbog toga vojnici i starješine bošnjačke i hrvatske nacionalnosti počinju napuštati njene redove ne želeći da učestvuju u tom ratu.

Građani sa oduševljenjem prihvataju odluku Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine kojom se zabranjuje odlazak regruta iz Bosne i Hercegovine u JNA dok ona ne obustavi rat protiv Hrvatske. JNA ovo proglašava nezakonitim aktom i prijeti hapšenjem legalno izabranih organa vlasti Bosne i Hercegovine, ali Predsjedništvo ustrajava u svojoj odluci.

16 Organizatori akcije su: Hariz Redžić, Ahmo Hadžić, Alija Muminović, Salih Malkić, Izet Hadžić, a akciju u ime Centrale SDA je odobrio Osman Brka. Prvi, a i jedini put su građani pozvani uz pomoć zvučnika sa munara da se okupe pred aerodromom i spriječe odlazak svojih sinova na ratište u Hrvatsku.

17 Vidi: *Front slobode* od 2.7.1991,

Ovoj odluci Predsjedništva Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine suprotstavilo se nelegitimno¹⁸ Predsjedništvo SFRJ proglašavajući je neobavezujućom te proglašava opću mobilizaciju na teritoriji Bosne i Hercegovine. Istovremeno naređuje republičkim štabovima teritorijalne odbrane da ukinu jedinice teritorijalne odbrane mjesnih zajednica i radnih organizacija, a da općinama ostave manevarske jedinice kao što su odredi i brigade, ali da ih stave pod komandu Generalštaba SFRJ, a upravama vojnih okruga naređuje da preuzmu vojnu kartoteku od općinskih sekretarijata narodne odbrane.¹⁹

Ovom odlukom Predsjedništvo SFRJ je izvršilo potpunu polarizaciju i podjelu u Bosni i Hercegovini na:

- Političke snage koje podržavaju Predsjedništvo SFRJ, JNA, SDS, SPO i ostale prosrpske organizacije u Bosni i Hercegovini, i
- Političke snage koje se suprotstavljaju odluci Predsjedništva SFRJ i ratu u Hrvatskoj, su prvenstveno SDA i HDZ u Bosni i Hercegovini.

U većini općina na tuzlanskoj regiji ova odluka Predsjedništva SFRJ nije prihvaćena, a organizovanim akcijama okupljanja naroda ispred sekretarijata narodne odbrane spriječeno je izuzimanje kartoteka.²⁰

Općine sa većinskim muslimanskim i hrvatskim stanovništvom su podržavale Predsjedništvo i Vladu SR Bosne i Hercegovine, a općine sa većinskim

18 Stjepan Mesić trebao je 16. maja 1991. automatski postati predsjednik Predsjedništva SFRJ, ali je srpski član Borisav Jović zatražio glasanje. Rezultat glasanja bio je neriješen (4:4), jer su Hrvatska, Slovenija, Bosna i Hercegovina i Makedonija glasale za Mesića, a Srbija, Vojvodina, Kosovo i Crna Gora protiv. Navodno je čak i šef Generalštaba JNA Blagoje Adžić bio nezadovoljan tim srpskim manevrom izjavivši: "Ovo je lakrdija. Trebalo je po Ustavu..." Predsjedništvo je zbog tih razmirica postalo paralizirano. Tek nakon pritiska europske diplomacije, 30.6.1991. Stjepan Mesić konačno izabran za predsjednika. No, u međuvremenu je već počeo rat u Sloveniji, a i u Hrvatskoj se spremao sukob. Nakon Hrvatskog proglašenja neovisnosti, Mesić je dao ostavku na dužnost predsjednika, naglasivši time da SFRJ više legitimno ne postoji. Legitimno Predsjedništvo SFRJ je sa osam članova legitimno izabраниh što u drugoj polovici 1991. nije bilo takvo. Od augusta 1991. rukovodeću ulogu Predsjedništva SFRJ obavljala je neformalna skupina čelnika Srbije, Crne Gore i generala JNA, koja je procjenjivala stanje i predlagala odluke. Kadijevićev prijedlog da se osnuje poseban «stručni štab od 5-6 ljudi» nije prihvaćen. Do kraja 1991. ova skupina se sastala najmanje 11 puta. Na njezinim sastancima raspravljano je i odlučivao o svim pitanjima rata koja su inače u nadležnosti Predsjedništva SFRJ, odnosno Vrhovne komande. Početkom oktobra 1991. kada je Predsjedništvo SFRJ ostalo samo na članovima iz Srbije s pokrajinama i Crne Gore, ponovno je počelo funkcioniranje Predsjedništva, s tim da ga ostale republike, a i međunarodna zajednica nisu priznavale. Od tada je JNA i *de facto* bila vojna sila Srbije i Srba u ostatku Jugoslavije, što je u maju 1992. postala i *de jure*. Više o ovome vidu: B. Jović, *Poslednji dani SFRJ*, 371, 382, 383, 385, 387, 391, 392, 394, 402 i 403; Michael Libal, *Njemačka politika i jugoslavenska kriza 1991-1992*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb 2004, 80-81, 84-85; D. Marijan, *Slom Titove armije: JNA i raspad Jugoslavije*, 393-398.

19 S. Omerbegović, H. Tubić, *Kalesija-pripreme i odbrana od agresije 1992*, Papirografika, Tojšići 1997, 44.

20 To su slijedeće općine regije: Kalesija, Vlasenica, Srebrenica, Živinice, Bratunac, općina Srebrenik je spalila svoju dokumentaciju, a Banovići i Tuzla su je djelimično izmjestili. O ovom dramatičnom događaju u Bratuncu vidjeti u knjizi Nijaza Mašića, *Istina o Bratuncu, agresija, genocid i oslobodilačka borba 1992-1995*, "Dentus", Bratunac 1996, 20, 21 i 22. (dalje: N. Mašić, *Istina o Bratuncu*).

srpskim stanovništvom su podržavale odluku Predsjedništva SFRJ. JNA počinje strašan pritisak na predstavnike općinskih vlasti koji je ne podržavaju.²¹

Sigurni u svoju superiornost srpski ekstremisti izazivaju niz provokacija u općinama regije, čime se pogoršava političko-bezbjedonosna situacija. SDA, suočena sa stalnim pogoršanjem političko-bezbjedonosne situacije u Bosni i Hercegovini, u Sarajevu organizuje skup skoro svih relevantnih ličnosti muslimanskog naroda u bivšoj Jugoslaviji²², koji odlučuju da se obrazuje Savjet za nacionalnu odbranu muslimanskog naroda. Formiranjem ovog Savjeta od sedam članova otpočeo je organizovan rad na pripremi oružanog otpora protiv agresije koja se približavala.²³

Krajem oktobra 1991. godine, Centrala SDA i Glavni štab Patriotske lige u Sarajevu na teritoriji sjeveroistočne Bosne šalju koordinatora - Sakiba Mahmutovića, zvanog "Adnan", sa zadatkom da izvrši pripreme na organizaciji Regionalnog štaba Patriotske lige za sjeveroistočnu Bosnu. U novembru mjesecu iste godine, na sastanku u Tuzli, u prostorijama SDA je formiran Regionalni štab²⁴ Patriotske lige za sjeveroistočnu Bosnu, koji se sastojao od dva dijela, i to od političkog i vojnog. Na isti način su formirani i općinski štabovi Patriotske lige. Uloga političkog dijela štaba Patriotske lige ogledao se u stvaranju širokog političkog fronta na ciljevima političke platforme tj. stvaranje suverene Republike Bosne i Hercegovine kao nezavisne, međunarodno priznate države.

Političku platformu je trebalo razvijati kod svih građana, bez obzira na nacionalnu i stranačku pripadnost sa krajnjim ciljem da se ostvari pristanak građana da se kroz vojnu organizaciju izvrši zaštita i očuvanje Bosne i Hercegovine. Normalno, ova aktivnost se lako realizirala kod Muslimana i sasvim malog broja građana iz reda drugih naroda. Srbi nisu smjeli podržati ovu platformu, zbog Karadžićevog naređenja da se prema takvima bude nemilosrdan. U naređenju Radovana Karadžića koje je izdato 21.9.1991. godine, zahtijeva se formiranje prijekih sudova za eliminisanje iz redova SDS-a, ustašoidnih i drugih muslimanskih elemenata koji ometaju uspostavljanje pravedne vlasti u svesrpskim zemljama.²⁵

21 Prijetnji su uglavnom izloženi Muslimani i Hrvati koji su se nalazili na čelu općina. Tako su u komandu Korpusa pozivani predsjednici općina Živinice, Kalesija, Brčko, Banovići, gdje im je bez ikakvog diplomatskog pristupa upućena prijetnja i moguća likvidacija zbog antiarmijske kampanje i nepoštivanja propisa Predsjedništva države u kojoj žive.

22 Sastanak je održan 10.6.1991. godine u Domu milicije u Sarajevu. Sastanku je prisustvovalo 386 članova. Sa tuzlanske regije bili su prisutni: Hazim Rančić, Dževad Tosunbegović, Alija Muminović, Sead Jamakosmanović, Salih Kulenović, Tarik Arapčić, Sead Hasanhodžić, Izet Hadžić, Hariz Redžić, Osmo Forčaković, Ibran Mustafić, Hamed Efendić, Mehmed Kavazbašić, Mirsad Kavazbašić, Enver Šarić, Osman Čučak, Kasim Avdić, Mirsad Kukić, Hasan Hadžić, Osman Sinanović, Salim Okanović, Tarik Rešidbegović, Ejub Hodžić, Adem Hadžić, Mustafa Ramić, Ibrahim Ramić, Ruždija Musić, Asim Juzbašić i drugi.

23 Dokumenti Glavnog odbora SDA, sveska br. 6. DP "DES", Sarajevo, 6. augusta 1995, 123.

24 Regionalni odbor SDA je imenovao štab u kojem su bili: Salih Kulenović, Mehmed Kavazbašić, Hariz Redžić, Mustafa Ramić, Izet Hadžić i drugi, u vojnom štabu Sakib Mahmutović, Alija Muminović, Izet Gazdić, Abdulah Fazlić, Sead Omerbegović i drugi.

25 Arhiv Sekretarijata za narodnu odbranu Banovići, spis broj: 01-800-1 1 /92 od 11. aprila 1992. godine.

S obzirom da je krizni štab za Podmajevicu početkom septembra 1991. godine, donio odluku o prelasku SDS-a i paravojskih jedinica u ratno stanje to potvrđuje i formiranje prijekih sudova. To znači da su paravojske jedinice SDS-a bile u ratnom stanju prije nego što je formirana i jedna jedinica kod Muslimana.

Političke prilike na tuzlanskoj regiji su se stalno usložnjavale, a potvrdu ovoj konstataciji vidimo u slijedećim događajima:

- 3.9.1991. godine, grupa naoružanih Srba, terorista iz zasjede, oko 21 sat na magistralnom putu Zvornik-Bratunac u zaseoku Kajići, selo Kravica otvorila je vatru na putničko vozilo "Lada" i na taj način usmrtila Džemu Jusića iz Podčauša i Nedžada Hodžića iz Hrnče, te teže ranila Mevludina Sinanovića iz Glogove i Zaima Salkovića iz Tokolja, općina Bratunac.²⁶

- 20.9.1991. godine, zbog složenosti političko-bezbjedonosne situacije u Bosni i Hercegovini, Ministarstvo za unutrašnje poslove donijelo je naredbu o mobilizaciji rezervnog sastava milicije. Milošević zahtjeva od Karadžića da se Srbi ne odazovu pozivu za mobilizaciju u rezervni sastav milicije.²⁷

- 7.10.1991. godine, JNA pokušava na regiji izvršiti mobilizaciju rezervista za popunu Kninskog korpusa. Predstavnici općina Tuzla, Lukavac, Kalesija, Živinice, Banovići, Srebrenik i Gračanica to odbijaju.

- 13.10.1991. godine, rezervisti JNA vraćaju se sa ratišta iz Hrvatske kućama u Srbiju, pucaju prolazeći kroz Tuzlu, pri čemu oštećuju dva autobusa, jedan putnički automobil, a što je posebno interesantno - otvaraju paljbu i na munaru Jalske džamije, pri čemu je oštećuju. Pored pucnjave rezervisti su građane pozdravljali sa tri prsta (četničkim pozdravom).

- 9. i 10.11.1991. godine, održan je plebiscit na koji izlaze pripadnici srpskog naroda u Bosni i Hercegovini i izjašnjavaju se o ostanku u zajedničkoj državi sa Srbijom i Crnom Gorom, SAO Krajinom, SAO Slavonijom, Baranjom i Zapadnim Sremom.

- 29.11.1991. godine, misteriozno nestaje Abdulah Kovačević iz Vražića koji je bio predsjednik MBO u Bijeljini, što se smatra prvim političkim ubistvom, jer je ovaj aktivista mnogo uradio na formiranju općine Čelić (nađen je mrtav, izmasakriranog tijela 5.1.1992. godine). MBO je za ovo ubistvo optužila SDS i KOS, a kao motive za njegovo ubistvo navela aktivnosti Kovačevića da Bosna i Hercegovina bude nezavisna i suverena država.

- 1.1.1992. godine, eksplodirala je bomba podmetnuta pod automobil vojnog lica u Tuzli.

- 11.1.1992. godine, održano je savjetovanje Patriotske lige u Tojšićima.

- 19.1.1992. godine, ubijen je taksista Muhamed Mešanović u srpskom selu Brnjica u Živinicama. Zbog ovog ubistva okupio se veliki broj građana pred općinom Živinice tražeći da se pronadu ubice, uz zahtjeve da se podijeli oružje, a zatim je izvršena blokada puta. Rudari rudnika

26 Opširnije o ovom događaju u knjizi: N. Mašić, *Istina o Bratuncu*.

27 Vidi presretnuti razgovori Alo Radovane ne čujem te dobro. (<https://www.b92.net/info/vesti/pregled>).

“Đurđevik”, zaposleni radnici u “Konjuhu” i drugim preduzećima stupili su u štrajk. Zbog nagomilanog nepovjerenja prema JNA traženo je da se rezervisti odmah dislociraju iz Brnjice i Gornjih Živinica i drugih mjesta što je komanda tuzlanskog korpusa morala prihvatiti.

- 20.2.1992. godine, štrajk policije u Tuzli. Ovaj štrajk je jedan od najinteresantnijih događaja, a njegova specifičnost ogleda se u slijedećem:
 1. Štrajk policije je bio nedefinisana kategorija, a pogotovo ako se štrajk organizuje sa ciljem zaštite načelnika stanice policije da ne bude smijenjen;
 2. U uslovima organizovanja MUP-a u tom periodu i davanja podrške Stanici policije Tuzla i načelniku stanice u odnosu na MUP i CSB Tuzla, predstavlja rušenje jedinstvenog MUP-a Bosne i Hercegovine, jedine legitimne oružane snage za odbranu Bosne i Hercegovine u tom momentu.
 3. Zahtjev za smjenu načelnika CSB-a i zabrana ulaska u zgradu aktivnim članovima SDA zaposlenim u CSB-u govori o političkim motivima ovog štrajka usmjerenim isključivo protiv SDA, što u osnovi nagovještava da je ovaj štrajk djelo KOS-a i JNA u funkciji izdvajanja općine Tuzla iz jedinstvenog prostora Bosne i Hercegovine, i nastojanje da se Tuzla veže za Jugoslaviju, a SJB Tuzla se uključi u JNA.
 4. Patriotska liga je odbranu ovih prostora planirala ujedinjujući sve jedinice CSB-a na regiji u jedinstvenu komandu.
 5. U okolnim općinama na vlasti je bila SDA i očekivao se efekat da okolne općine stvore animozitet prema Tuzli i na taj način je izoluju kao posebnu političku opciju i tako je približe Jugoslaviji.

Sa objavljivanjem rezultata referenduma o nezavisnosti Bosne i Hercegovine, gdje se oko 63% građana izjasnilo za suverenu i nezavisnu, počela je novija historija ove države. Nažalost niko nije mogao očekivati da će ova demokratska odluka građana tako brzo pokrenuti agresore i neprijatelje ove države na agresiju, zločine i genocid nad građanima ove države. Svakako jedan od ciljeva je bio što prije otpočeti sa provokacijama i zločinima i to predstaviti svjetskoj javnosti kao građanski rat i na taj način spriječiti međunarodno priznanje Bosne i Hercegovine. Tako, u martu pripadnici SDS-a, JNA i druge paravojne jedinice pokušavaju na svaki način isprovocirati sukobe koji će mir u zemlji zamjeniti ratnim stanjem.

Poslije neuspjelih martovskih barikada u Sarajevu i u cijeloj Bosni i Hercegovini, od strane SDS-a i KOS-a, na koje je odgovoreno barikadama pripadnika Patriotske lige i patriota Bosne i Hercegovine prešlo se na pojedinačne provokacije po općinama. Tako je u Kalesiji 12. marta 1992. godine, izveden teroristički akt ubistvo dva policajca koji su pokušali da intervenišu zbog pucnjave ispred kafića “Mis“. Poslije ubistva policajaca na dužnosti, ubica Rade Janković bježi u Dubnicu gdje dobiva zaštitu i pomoć od predsjednika SDS-a koji ne dozvoljava organima bezbjednosti da privedu ubicu, a prihvata da razgovara samo sa određenim Srbima u CSB Tuzla. Rukovodstvo općine je sa pripadnicima PL Kalesija blokiralo čitavu općinu i glavne putne pravce, zaštitilo naselja, a

Skupština općine Kalesija je uvela stalno zasjedanje pri čemu je donijela odluku o formiranju Kriznog štaba zbog složene političko-bezbjedonosne situacije na području općine Kalesija.²⁸ Skupština je također donijela veći broj zaključaka u funkciji rasvjetljavanja ubistva i funkcionisanje državnih organa na ovoj općini. Od zaključaka posebno izdvajamo:

1. Da se postojeće barikade na putevima na području općine Kalesija neće ukloniti sve dok se ne otkrije počinitelj ili počinioci ovih ubistava i isti predaju organima gonjenja.
2. Zabranjuje se dalji rad sadašnjem rukovodstvu Općinskog odbora SDS-a Kalesija iz razloga što je sklono ekstremno-terorističkim postupcima.
3. Upućuje se apel srpskom narodu da izabere novo rukovodstvo SDS-a na području općine Kalesija, a u cilju daljeg suživota sa narodima na području općine.
4. Izraženo je nezadovoljstvo zbog neefikasnosti razrješavanja ubistva i načina vođenja akcije od strane Žugić Gorana i Antić Srpka.
5. Da ministar Ministarstva unutrašnjih poslova Bosne i Hercegovine Alija Delimustafić sa svojim saradnicima i specijalnim odredom MUP-a Bosne i Hercegovine dođe u Kalesiju i preuzme ulogu otkrivanja počinitelja ubistva, jer su dosadašnji rezultati CSB-a izazvali nezadovoljstvo i revolt naroda na području općine.
6. Da se vrati naoružanje Općinskom štabu teritorijalne odbrane Kalesija.²⁹

Ovaj događaj je posebno interesantan zato što je u svrhu akcije blokiranja putnih pravaca, obezbjeđenja sela i blokade Dubnice, podijeljeno oružje MUP-a iz stanice u Kalesiji. U ovoj akciji je učestvovalo više stotina naoružanih građana (oko 2.000) koji su na svaki način od raznih subjekata KOS-a podsticani na sukob sa Srbima u Dubnici kao i da odbiju poslušnost općinskom rukovodstvu i ujedno rukovodstvu Patriotske lige i SDA karakterišući ih kao izdajnike što toliko dugo pregovaraju i što nisu dozvolili da se izvrši odmazda nad uhvaćena dva lica iz grupe koja je pucala u kafiću. S druge strane ovako organizovana aktivnost je pokazala JNA da je Kalesija “dobro” naoružana i organizovana i da u saradnji sa ostalim općinama, prvenstveno Živnicama, predstavlja pravu opasnost za zamišljeni plan agresije tj. funkcionisanje koridora Zvornik-Kalesija-Živinice-Tuzla-Doboj-Banja Luka-Knin, što je imalo za posljedicu da se koridor za Knin isplanira preko Brčkog.³⁰ S obzirom da je rukovodstvo općine imalo pod

28 Krizni štab su činili: Hadžić Izet, predsjednik Kriznog štaba - SDA, Tosunbegović Dževad, zamjenik predsjednika - SDA, Omerbegović Sead, član – Komandant štaba TO, Hadžić Muhamed, član - SDP, Avdibašić Rifet, član – SRSJ, a formiran je Odlukom Skupštine općine Kalesija na vanrednoj sjednici 14.3.1992. godine.

29 Vanredna sjednica je zasjedala od 14.3.1992. godine do 20.3.1992. godine svaki dan na kojoj je doneseno 16 zaključaka od kojih smo neke naveli, a objavljeni su u “Službenom glasniku Opštine Kalesija”, 1992-1995. godine. Sjednici nisu prisustvovali i odbornici SDS-a.

30 Izjava pripadnika II korpusa, a zaključak su donijeli na osnovu zaplijenjenih karti i dokumentacije.

kontrolom muslimansko stanovništvo, pripadnike PL-a i da je jedino insistiralo da MUP izvrši pretres Dubnice, u cilju hvatanja ubice i stavljanja pred sud, izbjegnuto je svako miješanje JNA u ovaj događaj i time osujećen osnovni cilj, da Kalesiju okupira JNA.

Slučaj je okončan na sastanku održanom u prostorijama CSB-a Tuzla uz prisustvo: generala Save Jankovića, ministra Alije Delimustafića sa saradnicima, Šemse Softića, Hazima Rančića (CSB), Izeta Hadžića i Petra Jankovića. Prihvaćeni su sljedeći zaključci:

- da jedinice MUP-a izvrše pretres Dubnice,
- da se uklone barikade,
- da sve paravojne jedinice napuste općinu (ovde se prvenstveno mislilo na jedinicu pod komandom legendarnog Hajrudina Mešića koji se sa dvadesetak policajaca i drugih pripadnika stavio na raspolaganje općinskom rukovodstvu, da se nastavi zajednički raditi i vraćati međusobno povjerenje.

Svakako da je ovaj događaj u potpunosti podijelio građane Kalesije na one za Bosnu i Hercegovinu i zakonitost i one koji su to negirali. U ostalim općinama regije, po sličnom konceptu, SDS počinje da uspostavlja svoju vlast i kontrolu nad tim prostorom. U općinama gdje je većinsko srpsko stanovništvo počinje da funkcioniše srpski MUP, a u ostalim općinama počinju da se vrše pritisci na organe vlasti sa slijedećim političkim zahtjevima:

- stanica milicije da se razdvoji na srpsku i muslimansku,
- općina da se podijeli na srpsku i muslimansku,
- privreda da se podijeli,
- da se izvrši mobilizacija srpske teritorijalne odbrane.

Alternativa za ove zahtjeve je rat. U svim podrinjskim općinama regije, izabrani predstavnici iz reda muslimanskog naroda, po svaku cijenu su željeli izbjeći rat te su zato i prihvatili ultimatum. Međutim, rat se nije mogao izbjeći. Naime, uporedo sa pregovorima pripadnici SDS-a, te specijalne jedinice vojske i MUP-a Srbije „arkanovci“, „ešeljevci“ i drugi, provokacijama i jakom paljbom počinju da protjeruju stanovništvo iz Podrinja.

Zaključak

Politički faktori strukture SDS-a u lokalnim organima vlasti, jedinice JNA, te strukture Teritorijalne odbrane opredjeljene za sprovođenje srpske politike, proizvele su na tuzlanskoj regiji takve političke prilike koje se ogledaju kroz:

- ubistva policajaca i nedužnih građana nesrpske nacionalnosti,
- mobilizaciju i pritiske na građane da ratuju u Hrvatskoj,
- izazivanje straha kod građana, pucanje po vjerskim objektima, džamijama i materijalnim dobrima,

- vrijeđanje, prijetnje, iseljavanje nesrpskog stanovništva i izazivanje neprijateljstva,
- nepoštivanje Ustavnog poretka Bosne i Hercegovine,
- urušavanje jedinstvenog MUP-a Bosne i Hercegovine,
- raspoređivanje vojnih snaga JNA iz Hrvatske na područje tuzlanske regije, zauzimanje i uređenje položaja za što lakše izvršenje plana RAM,
- naoružavanje i obuka kolaboracionista, snaga u organizaciji SDS-a i
- podrška udruženjima i pojedincima koji podržavaju Jugoslaviju i JNA.

Politički faktori opštinskih organa vlasti organizovani od lokalnih struktura Stranke demokratske akcije, Hrvatske demokratske zajednice i Socijaldemokratske partije opredijeljeni za mirnodopsku politiku koju su kreirali Predsjedništvo i Vlada Bosne i Hercegovine, a reagujući na prethodno opisane događaje, generirali su sljedeće političke prilike:

- sprečavanje mobilizacije rezervnog sastava i regruta u jedinice JNA sa ciljem zaustavljanja i neučestvovanja u ratu na strani Srba u Hrvatskoj,
- očuvanje Ustavnog poretka Bosne i Hercegovine i međusobno vraćanje povjerenja među građane, a probleme rješavati razgovorima, dijalogom,
- organizovanje Referenduma građana na demokratski način i u skladu sa zakonima za legitimno izjašnjenje građana o Bosni i Hercegovini,
- patriotsko organizovanje građana.

Summary

The political factors of the structure of the SDS in local authorities, the JNA units, and the Territorial Defense structures, committed to the implementation of Serbian politics, have produced such political opportunities in the Tuzla region through:

- the killing of police officers and innocent citizens of non-Serb ethnicity,
- mobilization and pressure on citizens to fight in Croatia,
- causing fears among citizens, shooting down religious sites by mosques and material goods,
- insulting, threatening, evicting non-Serbs and provoking hostility,
- Non-compliance with the Constitutional order of Bosnia and Herzegovina,
- the collapse of the unique MUP of Bosnia and Herzegovina,
- deployment of JNA military forces to the territory of the Tuzla region from Croatia, taking and regulating the position for the easier execution of the RAM plan,
- Arms and training of collaborators, forces in the organization of the SDS and
- support to associations and individuals that support Yugoslavia and the JNA.

The political factors of municipal authorities organized from the local structures of the Party of Democratic Action, the Croatian Democratic Union and the Social Democratic Party committed to the peace-time policy created by the Presidency and the Government of Bosnia and Herzegovina, and responding to the previously described events, generated the following political circumstances:

- preventing the mobilization of reserve troops and recruits into JNA units with the goal of stopping and non-participation in the war on the side of the Serbs in Croatia,
- preservation of the Constitutional order of Bosnia and Herzegovina and mutual restoration of trust among citizens, and solving problems through discussions, dialogue,
- Organizing a referendum of citizens in a democratic manner and in accordance with the laws for the legitimate removal of citizens about Bosnia and Herzegovina,
- patriotic organization of citizens.